

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2023. № 12.

**DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.12.54>
УДК 338.45**

I. Ю. Тарасов,

к. е. н., доцент, доцент кафедри маркетингу, управління репутацією та клієнтським досвідом, Державний біотехнологічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6086-1983>

В. О. Іващенко,

аспірант кафедри маркетингу, управління репутацією та клієнтським досвідом, Державний біотехнологічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1531-8057>

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ДЕРЕВООБРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

I. Tarasov,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Marketing, Reputation and Customer Experience Management, State Biotechnological University

V. Ivashchenko,

Graduate student of the Department of Marketing, Reputation and Customer Experience Management, State Biotechnological University

FORMATION OF COMPETITIVENESS OF WOODWORKING ENTERPRISES

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади формування конкурентоспроможності підприємств деревообробної промисловості. Метою дослідження є вивчення особливостей процесу формування конкурентоспроможності підприємств деревообробної промисловості, аналіз факторів, що на неї впливають, а також висвітлення ключових аспектів посилення позицій підприємств даного сектора в глобальному економічному середовищі. Методологічною основою статті є сукупність загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, таких як індукція і дедукція, аналіз і синтез, економіко-статистичний і абстрактно-логічний метод, монографічний метод та SWOT-аналіз.

У результаті дослідження були встановлені основні фактори, що впливають на конкурентоспроможність підприємств деревообробної промисловості, зроблено аналіз поточного стану галузі та ідентифіковано її сильні та слабкі сторони. У роботі висвітлені ключові стратегії і методи та надані певні рекомендації, які можуть допомогти підприємствам даної галузі підвищити свою конкурентоспроможність на ринку.

Результати дослідження можуть бути використані у діяльності підприємств деревообробної промисловості, дослідниками і державними органами влади, які цікавляться розвитком і підтримкою цієї галузі в національній економіці, а також освітніми установами.

Дослідження підтвердило, що конкурентоспроможність підприємств деревопереробної галузі є складною категорією і має багато аспектів, які потребують уважного аналізу та управління. Результати показали, що глобальні економічні та політичні фактори, такі як торговельні відносини та міжнародні тарифи, мають значущий вплив на конкурентоспроможність підприємств. Дослідження підкреслило, що успішність підприємств у даній галузі залежить від їх здатності інновувати та впроваджувати нові технології. Результати дослідження вказують на необхідність дотримання екологічних та якісних стандартів для забезпечення конкурентоспроможності та відповідності сучасним вимогам ринку. Крім того, визначено важливість людських ресурсів у формуванні конкурентоспроможності, що говорить про необхідність навчання та розвитку персоналу. Ці висновки послужили основою

для розробки рекомендацій для підприємств деревообробної промисловості з метою підвищення їхньої конкурентоспроможності та успішного функціонування на ринку.

The subject of research is the theoretical and methodological foundations of formation of competitiveness of woodworking enterprises. The purpose of the article is to study the peculiarities of the process of forming the competitiveness of woodworking enterprises, analyze the factors that influence it, and highlight the key aspects of strengthening the position of enterprises in this sector in the global economic environment. The methodological basis of the article is a combination of general scientific and special research methods, such as induction and deduction, analysis and synthesis, economic and statistical and abstract logical methods, monographic method and SWOT analysis.

The study identified the main factors that affect the competitiveness of woodworking enterprises, analyzed the current state of the industry and identified its strengths and weaknesses. The paper highlights key strategies and methods and provides certain recommendations that can help enterprises in this industry.

The results of the study can be used in the activities of woodworking enterprises, researchers and government agencies interested in the development and support of this industry in the national economy, as well as educational institutions.

The study confirmed that the competitiveness of wood processing enterprises is a complex category and has many aspects that require careful analysis and management. The results showed that global economic and political factors, such as trade relations and international tariffs, have a significant impact on the competitiveness of enterprises. The study emphasized that the success of enterprises in this industry depends on their ability to innovate and implement new technologies. The results of the study point to the need to comply with environmental and quality standards to ensure competitiveness and compliance with modern market requirements. In addition, the study identified the importance of human resources in shaping competitiveness, which points to the need for staff training and development. These conclusions served as the basis for developing recommendations for

woodworking enterprises in order to increase their competitiveness and successful functioning in the market.

Ключові слова: конкурентоспроможність, деревообробна промисловість, управління конкурентоспроможністю, інновації, стратегії розвитку, стале виробництво.

Keywords: competitiveness, woodworking industry, competitiveness management, innovation, development strategies, sustainable production.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Галузь деревообробної промисловості є важливою складовою національної економіки та має значний потенціал для експорту. Проте, вона стикається з рядом серйозних викликів і проблем, які обмежують її конкурентоспроможність і можуть впливати на її стійкість та розвиток.

До таких проблем, на нашу думку, можна віднести наступні. В першу чергу, це технологічне відставання вітчизняних підприємств, що зменшує ефективність виробництва та призводить до збитків і обмежує їхню конкурентоспроможність. Ринок деревини та виробів із дерева вимагає сьогодні не тільки постійного вдосконалення якості продукції та зниження витрат, а й впровадження інновацій (комп'ютерне керування виробництвом (CNC), автоматизація та ін.).

По-друге, це екологічні проблеми - деревообробна промисловість часто пов'язана з екологічними питаннями, такими як вирубування лісів і викиди відходів, що можуть призводити до конфліктів із загальнодержавними та місцевими владами. Зростаюча увага суспільства до збереження навколишнього середовища і питань сталого розвитку ставить підприємства деревообробної промисловості перед завданням розвитку екологічно чистих технологій та виробничих процесів.

Ще одне проблемне питання у даній сфері – жорстка конкуренція на світовому ринку. Світова торгівля деревиною набуває все більш глобальних

масштабів, тож підприємства повинні бути готові до конкуренції на міжнародному ринку, а також враховувати та впроваджувати міжнародні стандарти і вимоги.

Крім того, нині споживачі стають все більш вимогливими щодо якості та екологічних показників виробів із дерева, і підприємства повинні адаптуватися до змін попиту та побажань клієнтів, а зміни в законодавстві та регулюванні, пов'язані з екологічними та торговельними вимогами роблять навантаження на конкурентоспроможність підприємств деревообробної галузі ще більш суттєвим.

Отже, вищезокреслені проблеми вимагають ретельного аналізу та дослідження, оскільки від їх вирішення залежить можливість підприємств ефективно конкурувати на ринку, отримувати стабільний прибуток та забезпечувати сталий розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття конкурентоспроможності підприємств деревообробної промисловості є об'єктом дослідження багатьох українських вчених, таких як Благун С. І., Губарева І. О., Губарєв О., Зінченко В. А., Манойленко О. В., Метошоп І. М., Кривда О. В., Крячко Є. М., Очеретяна О. В., Перепеліцин Г. Б., Пінчевська О. О., Проноза Р., Федорович І. В. та інших. Однак, беручи до уваги численні напрацювання науковців, у даному питанні наявні певні дискусійні моменти, а отже, вважаємо, що продовження досліджень у цьому напрямку не викликає жодних сумнівів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даного дослідження є визначення і аналіз особливостей формування конкурентоспроможності підприємств деревообробної промисловості, ідентифікація факторів впливу та розробка рекомендацій для її підвищення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Деревообробна промисловість має важливе значення для багатьох країн і відіграє ключову роль у галузях будівництва, меблевого виробництва, виробництва паперу та інших. Однак в умовах глобалізації та зростаючої конкуренції, підприємства деревообробної

промисловості повинні активно працювати над формуванням своєї конкурентоспроможності.

Сучасні умови господарювання в економіці України призвели до формування значної кількості проблем, які вимагають негайного вирішення. Перехід до нового економічного порядку виявив, що багато галузей промисловості не можуть конкурувати на міжнародному ринку. У зазначених умовах інтеграція в світове економічне співтовариство стає надзвичайно складною через наявність потужних конкурентів, високі вимоги до якості продукції для експорту, а також постійні зміни у кон'юктурі зарубіжного ринку.

Лісопромисловий сектор України багатообіцяючий для експорту та є важливою галуззю національної економіки. Україна посідає 9-те місце в Європі за площею лісових ресурсів, яка складає 9,7 млн га, і 6-те місце за запасами деревини, з лісистістю території на рівні 15,9%. За даними Державного агентства лісових ресурсів України, резерв на 1 гектар становить 240 м³, це робить Україну 7-мою за цим показником в Європі. Для порівняння, у Польщі цей показник складає 219 м³, а у Швеції - 119 м³ [2; 9].

Виробництво обробленої деревини та виробів з деревини можна умовно поділити на дві основні категорії: підготовку і первинну обробку деревини та вторинну обробку деревини. Підготовка і первинна обробка деревини включає такі види виробництва, як виготовлення шпону, тріски технологічної та пиломатеріалів (дошок, брусів, заготівок). Вторинна обробка деревини включає в себе виробництво клеєної фанери, плит (ДСП, ДВП та ін.), виробництво погонажу для столярно-будівельних потреб, клеєних брусів, а також виробництво клеєних дерев'яних конструкцій.

Основними видами діяльності у вітчизняній деревообробній промисловості є виробництво пиломатеріалів, шпону та листових деревних матеріалів, які визначають рівень розвитку та ефективність функціонування деревообробної промисловості в країні.

Науковці Крячко Є.М. і Перепеліцин Г.Б. умовно розділили країни світу на три групи у відповідності до рівня їх ресурсного потенціалу і конкурентоспроможності деревообробної промисловості. Перша група включає країни з високим ресурсним потенціалом та середньою конкурентоспроможністю, до якої входять Латвія, Естонія, Швеція, Канада та Фінляндія. Друга група складається із країн з середніми обсягами ресурсів, але високою конкурентоспроможністю, до якої відносяться Бразилія, Росія та Україна. Усі інші країни, які мають ресурсний потенціал нижче середнього та низьку або середню конкурентоспроможність, утворюють третю групу. Зокрема, ця остання група поділяється на дві підгрупи, позначені пунктирною лінією. Перша підгрупа включає Китай, Мексику, Турцію, Болгарію та Румунію, і характеризується вищою конкурентоспроможністю порівняно з іншими країнами, які мають схожий ресурсний потенціал [4, с. 8].

З метою загальної оцінки конкурентоспроможності деревообробної промисловості України нами був зроблений SWOT-аналіз, який допоможе визначити внутрішні та зовнішні фактори, що впливають на цей сектор (Таблиця 1).

Таблиця 1. SWOT-аналіз конкурентоспроможності деревообробної промисловості України

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Багатий природний ресурсний потенціал. Наявний потужний лісовий ресурс, який може у перспективі бути сировиною для деревообробної галузі.	1. Низька ефективність виробництва. Багато вітчизняних деревообробних підприємств мають застаріле обладнання та процеси виробництва.
2. Досвідчена робоча сила. Україна має традиції в деревообробці та кваліфіковану робочу силу.	2. Екологічні питання. Деякі підприємства не дотримуються екологічних стандартів, що призводить до забруднення навколишнього середовища.
3. Розвинена деревообробна інфраструктура. Достатня кількість виробничих потужностей та обладнання для деревообробки.	3. Залежність від ринків імпорту. Часто українські деревообробні підприємства залежать від наявності імпортного обладнання.

4. Можливості для експорту. Географічне розташування України надає можливості для зручного експорту деревообробної продукції на європейські ринки.	
Можливості	Загрози
1. Розвиток внутрішнього ринку. Спостерігається зростання попиту на деревообробну продукцію в Україні.	1. Посилення конкуренції з боку імпортних продуктів деревообробного сектору.
2. Розвиток експорту. Можливість розширення обсягів експорту продукції деревообробних підприємств на зовнішні ринки, зокрема до Європи та інших країн.	2. Екологічні обмеження. Посилення екологічних вимог та стандартів, що призводить до збільшення витрат на дотримання всіх норм виробництва.
3. Сприяння уряду. Уряд країни може надавати фінансову та регуляторну підтримку для розвитку галузі.	3. Сировинний дефіцит. Можлива нестача сировини через недоцільне лісокористування або девальвацію гривні.

Джерело: складено авторами

Підвищення конкурентоспроможності підприємств деревообробної промисловості тісно пов'язане з використанням сучасних методів та технологій у всіх аспектах лісного господарства (лісорозведення, лісовирощування, лісозаготівля, обробка деревини та ін.). Отже, ключовою передумовою для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств даної галузі є широке впровадження інноваційних підходів, що ґрунтуються на принципах сталості.

Ми виділяємо наступні ключові аспекти підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств деревообробної промисловості [1; 3; 5-8]:

1. Модернізація і технологічний розвиток. Оновлення обладнання та процесів виробництва дозволить збільшити продуктивність і покращити якість продукції. Впровадження сучасних технологій, наприклад числового програмного керування обробкою деревини (CNC), допоможе зменшити витрати і підвищити якість виробів. Крім того, інвестування в дослідження та

розробку нових матеріалів, технологій та продуктів є основою створення унікальних та конкурентоспроможних пропозицій на ринку. Підприємствам необхідно поступово переходити до використання відновлювальних джерел енергії (сонячні панелі або біомаса), що знизить витрати на енергію та сприятиме провадженню сталого виробництва.

Важливим фактором модернізації підприємств деревообробної промисловості є підвищення кваліфікації працівників та навчання з експлуатації новітніх технологій і процесів. Крім того, залучення академічних та наукових ресурсів повною мірою сприятимуть інновативності підприємств. Слід зазначити, що процес модернізації та технологічного розвитку повинен мати постійний характер, тоді мета високої ефективності та конкурентоспроможності в галузі деревообробки буде досягнута.

2. Вдосконалення мереж постачання. Формування розвинених та ефективних систем постачання сировини та компонентів для підприємств деревообробної галузі дозволить знизити витрати та підвищити якість продукції, а розробка партнерських відносин з лісовими господарствами та постачальниками допоможе забезпечити стабільний доступ до сировини. Для вдосконалення мережі постачання в першу чергу необхідно диверсифікувати джерела сировини, - розглянути можливість отримання сировини від різних постачальників для того, щоб зменшити ризик дефіциту сировини у випадку проблем з основним постачальником. Також потрібно враховувати можливість розвитку власних джерел сировини або участі у лісовому господарстві.

Ще одним кроком для вдосконалення мереж постачання може бути підвищення ефективності управління запасами, що допоможе зменшити витрати на складське утримання та збільшити обігові кошти. Важливе значення при цьому має використання сучасних інформаційних систем для відстеження та управління постачанням, яке забезпечує видимість у всій мережі постачання та допомагає вчасно реагувати на зміни. Крім того, встановлення довгострокових відносин з надійними постачальниками та робота з ними на партнерських умовах забезпечить стабільність постачання та можливості для

переговорів щодо цін та умов поставок. Також важливого значення у даному контексті набуває ефективна логістика, система контролю якості, дотримання екологічних стандартів і відповідність вимогам сталого лісового господарства.

3. Збільшення обсягів експорту. У процесі розширення ринків збуту виробів з дерева необхідно враховувати міжнародні стандарти якості та сертифікацію продукції. Наприклад, сертифікація за стандартами FSC (Лісове сертифікаційне управління) може сприяти залученню екологічно свідомих покупців.

Розробка ефективної маркетингової стратегії для продукції деревообробної промисловості та вибір ефективних цільових ринків допоможе знайти підприємствам даної галузі нових клієнтів і покупців за кордоном. При цьому важливо детально вивчити особливості цих ринків і адаптувати продукцію та маркетинг до їхніх потреб і вимог. Пошук надійних партнерів і дистриб'юторів у країнах-імпортерах допоможе вивести свою продукцію на зовнішні ринки, а партнерство з місцевими компаніями полегшить вирішення логістичних питань та забезпечить доступ до покупців.

Ще одним дієвим кроком для виходу на зовнішні ринки є активна участь у міжнародних виставках та різних тематичних заходах, - це допоможе привернути увагу покупців і створити нові бізнес-зв'язки. Зауважимо, що збалансоване ціноутворення також є важливою складовою конкурентоспроможності на міжнародному ринку. Підприємствам потрібно враховувати конкурентну вартість продукції та визначити оптимальні ціни, які привернуть покупців. При цьому ефективне управління логістикою і транспортуванням повинно забезпечувати своєчасну доставку та задоволення потреб імпортерів.

4. Екологічна сталість. Зростаюча увага до екології та сталого виробництва створює можливості для розвитку деревообробної промисловості, яка використовує екологічно чисті технології та сировину. Сертифікація продукції за стандартами сталого лісового господарства може підвищити привабливість продукції на світовому ринку.

Екологічна сталість в деревообробній промисловості є важливою, оскільки ліси та дерева відіграють важливу роль у збереженні природного середовища. Забезпечення сталості виробництва і споживання деревини має багато переваг, включаючи збереження лісового покриву, зменшення негативного впливу на навколишнє середовище та підвищення екологічного образу сектору. Основними способами досягнення екологічної сталості в деревообробній промисловості є:

- сертифікація дозволяє споживачам переконатися, що дерева були зрубані з дотриманням екологічних та соціальних стандартів;
- зменшення обсягів відходів сировини та оптимізація виробництва;
- використання відновлювальних джерел енергії (сонячна, вітрова), які зменшують викиди вуглецю та інших забруднюючих речовин;
- зменшення використання хімічних речовин (заміна шкідливих хімічних речовин, що використовуються у процесі деревообробки на альтернативні та більш безпечні), що допоможе знизити негативний вплив на навколишнє середовище.
- вторинна переробка зменшує кількість відходів, оскільки багато виробів можна виготовити з вторинної сировини;
- дотримання екологічних стандартів (наприклад, обробка стічних вод);
- екологічна освіта та формування екологічної свідомості сприяє розширенню обізнаності про екологічні стандарти, покращенню управління відходами та доступу до фінансування та підтримки, що надаються урядом та недержавними організаціями підприємствам, які дотримуються екологічних стандартів і сталості у своїй діяльності.

5. Навчання та розвиток працівників. Інвестування в навчання працівників (якісна професійна освіта, програми підвищення кваліфікації, партнерство з університетами та технічними навчальними закладами, менторство, підтримка досліджень і розробок) у галузі деревообробки в кінцевому результаті підвищує ефективність виробництва.

6. Підтримка уряду. Уряд повинен створити сприятливі умови для розвитку деревообробної промисловості, зокрема, шляхом надання фінансових стимулів (субсидій, дотацій, надання кредитів під спеціальні умови, грантів на дослідження і розробки), спрощення процедур ліцензування та реєстрації бізнесу, зменшення податкового тиску, усунення торговельних бар'єрів а також захисту від недобросовісної конкуренції (демпінгу або незаконної торгівлі).

Таким чином, підвищення конкурентоспроможності підприємств деревообробної промисловості в Україні вимагає зусиль як самого сектору, так і підтримки з боку уряду, що буде сприяти розвитку даної галузі економіки нашої країни.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Формування конкурентоспроможності підприємств деревообробної промисловості вимагає впровадження сучасних методів та технологій у всі сфери даної галузі, включаючи лісорозведення, лісовирощування, лісозаготівлю, переробку деревини та ефективне використання несировинних корисних ресурсів лісу.

Інноваційні процеси у деревообробному секторі є необхідною передумовою для зростання конкурентоспроможності підприємств. Впровадження передового зарубіжного досвіду в українську практику допоможе розвивати дану галузь на принципах сталості. Перехід до виробництва на принципах безперервності та невиснажливості допоможе забезпечити стале та раціональне використання лісових ресурсів. Уряду необхідно надавати підтримку і стимулювати інновації у деревообробному секторі економіки, сприяючи його сталому розвитку та збереженню біорізноманіття. Спільні зусилля держави, бізнесу та наукових установ є важливим аспектом досягнення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств деревообробної промисловості.

Література

1. Губарєва І.О., Зінченко В.А., Манойленко О.В., Благун С.І. Детермінанти забезпечення конкурентоспроможності деревообробної промисловості в Україні у повоєнний період. *Problems of Economy*, 2022, 51.1.
2. Україна у цифрах, 2022. Державна служба статистики України. Статистичний збірник. Київ, 2023. URL: <https://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 01.11.2023).
3. Кривда О.В., Очеретяна О.В. Аналіз та методика управління ризиками на підприємствах деревообробної промисловості. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. Вип. 2(25). 2020. С. 235-240.
4. Kriachko Y.M., Perelitsyn H.V. Обґрунтування стратегічних напрямів розвитку деревообробної промисловості країн світу. *Problemy Ekonomiky*. 2022. № 3. С. 4-11.
5. Hubarieva I., Hubariev O., Zinchenko V., Pronoza P. Ensuring the Competitiveness of the Ukrainian Woodworking Industry in the Post-Pandemic Period. *Sustainable Development in the PostPandemic Period (SDPPP-2021): International Scientific and Practical Conference. SHS Web of Conferences*. 2021. Vol. 126.
6. Програма релокації підприємств. URL: <https://cutt.ly/owRiv5jD> (дата звернення: 01.11.2023).
7. Місюра О. Деревообробна галузь в умовах війни: проблеми і шляхи рішення. *Економічна правда*. 2022. URL: <https://cutt.ly/1wRibzzP> (дата звернення: 01.11.2023).
8. Метошоп І.М., Федорович І.В. методика оцінювання конкурентоспроможності підприємств деревообробної галузі. *Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан*, 2022. С. 458-461.
9. Пінчевська О.О. Актуальні напрями розвитку деревообробної промисловості в Україні. URL: <https://cutt.ly/qwRi0Sfb> (дата звернення: 01.11.2023).

References

1. Hubaryeva, I.O., Zinchenko, V.A., Manoylenko, O.V. and Blahun, S.I. (2022), “Determinants of ensuring the competitiveness of the woodworking industry in Ukraine in the post-war period”, *Problems of Economy*, vol. 51.1.
2. State Statistics Service of Ukraine (2023), “Ukraine in numbers”, available at: <https://ukrstat.gov.ua> (accessed 01.11.2023).
3. Kryvda, O.V. and Ocheretyana, O.V. (2020), “Analysis and methods of risk management at enterprises of the woodworking industry”, *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnya*, vol. 2(25), pp. 235-240.
4. Kriachko, Y.M. and Perepelitsyn, H.B. (2022), “Ustification of the strategic directions of the development of the wood industry of the countries of the world”, *Problemy Ekonomiky*, vol. 3, pp. 4-11.
5. Hubarieva, I., Hubariev, O., Zinchenko, V. and Pronoza, P. (2021), “Ensuring the Competitiveness of the Ukrainian Woodworking Industry in the Post-Pandemic Period”, *Sustainable Development in the PostPandemic Period (SDPPP-2021): International Scientific and Practical Conference. SHS Web of Conferences*, 126.
6. Ministry of Economy of Ukraine (2023), “Enterprise relocation program”, available at: <https://cutt.ly/owRiv5jD> (accessed 01.11.2023).
7. Misyura, O. (2022), “The woodworking industry in the conditions of war: problems and solutions”, *Ekonomichna pravda*, available at: <https://cutt.ly/1wRibzzP> (accessed 01.11.2023).
8. Metoshop, I.M. and Fedorovych, I.V. (2022), “Method of assessing the competitiveness of enterprises in the woodworking industry”, *Ekonomiko-pravovi aspekty hospodaryuvannya: suchasnyy stan*, pp. 458-461.
9. Pinchevs'ka, O.O. (2009), “Current trends in the development of the woodworking industry in Ukraine”, available at: <https://cutt.ly/qwRi0Sfb> (accessed 01.11.2023).

Стаття надійшла до редакції 08.12.2023 р.